

Verantwoording aanpassingen Richtlijn Gezinnen met ernstige en meervoudige problemen / Multiprobleemgezinnen 2020

Proces

Het programma Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming heeft het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) de opdracht gegeven een zogenoemde '[dynamische herziening](#)' uit te voeren van de Richtlijn Multiprobleemgezinnen (MPG). Het Nji heeft deze herziening tussen september 2018 en april 2019 uitgevoerd aan de hand van de herzieningspunten die de Werkgroep Aanpassingen Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming/WAR-J heeft aangegeven. De herziening richtte zich op de richtlijn en niet op de onderbouwing. Op basis van de aanpassingen hebben we ook de werkkaarten en informatie voor ouders herzien.

Het Nji (Daniëlle de Veld), heeft de herziening uitgevoerd in samenwerking met Mariska van der Steege (zelfstandig adviseur). Zij hebben samengewerkt met een zgn. flexibele schil, bestaande uit:

Drs. A. de Beer	Programmamanager Aanpak (Overlastgevende) Multiprobleemgezinnen Amsterdam
Dr. K.E. Evenboer	Senior onderzoeker Universitair Medisch Centrum Groningen; Senior onderzoeker Jeugdhulp Friesland
L.A. Evers, MSc	Gedragswetenschapper Jeugdbescherming West; Systeemtherapeut i.o.
Dr. J. Knot-Dickscheit	Universitair hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en GZ-psycholoog en cognitief gedragstherapeut bij GGZ- instelling Molendrift
M. Lever, MHC&SW	Adviseur bij het Expertisecentrum William Schrikker

De WAR-J heeft in juni 2019 ingestemd met de aanpassingen, waarna de stuurgroep in december 2019 de aanpassingen heeft vastgesteld. De beroepsverenigingen NIP, NVO en BPSW hebben vervolgens de naamswijziging van de richtlijn goedgekeurd.

Bij deze herziening zijn de volgende aanpassingen gedaan:

Feedback	Hoe aangepast?
Stigmatiserende naamgeving	Omdat de term 'multiprobleemgezin' als stigmatiserend ervaren wordt, is een nieuwe naam voorgesteld: 'gezinnen met meervoudige en complexe problemen'. Deze term zet het gezin centraal in plaats van de problematiek, wordt gebruikt in een recent verschenen handboek en wordt gebruikt in het kennisdossier dat het Nji i.s.m. het Kenniscentrum KJP over deze gezinnen heeft ontwikkeld. De titel en teksten in de richtlijn zijn hierop aangepast.
Toevoegen familiegroepsplan	In de inleidende tekst bij H4 is een beschrijving van het familiegroepsplan en een verwijzing naar meer informatie toegevoegd. De term 'Gezinsplan' is in de rest van het hoofdstuk behouden omdat de informatie ook gebruikt kan

Feedback	Hoe aangepast?
	<p>worden als het gezin bij wet is uitgezonderd van de mogelijkheid een familiegroepsplan op te stellen, of vrijwillig afziet van het opstellen van een familiegroepsplan.. Om de eigen regie van het gezin verder te benadrukken zijn aanvullende voorbeelden toegevoegd van hulpmiddelen en werkwijzen bij het opstellen van een gezinsplan (par. 4.4.1). Ook wordt verwezen naar de Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp (par. 4.2.1).</p>
<p>Update Instrumenten en interventies</p>	<p>In H5 is de informatie geactualiseerd over instrumenten die beschikbaar zijn om de situatie in het gezin in kaart te brengen. Instrumenten zijn verwijderd als ze niet langer verkrijgbaar of verouderd zijn (Vragenlijst gezinsfunctioneren, Pedagogische variabelen lijst, Nijmeegse vragenlijst voor de opvoedsituatie). Nieuw beschikbaar gekomen instrumenten zijn toegevoegd (BIC-Q, ARIJ, CFRA, ZRJ, MijnZRM, VSOG, OBVL; zie paragraaf 5.5).</p> <p>In H7 is de informatie over interventies geactualiseerd. Interventies die niet meer in de Databank Effectieve Jeugdinterventies staan (IOG, Jeugdhulp Thuis, ReSet, Wijkgerichte Intensieve Gezinsbegeleiding, Voorwaardelijke Interventie in Gezinnen) zijn uit de richtlijn verwijderd. Er zijn nieuwe interventies in de Databank opgenomen die de flexibele schil geschikt vond voor de doelgroep (Gezin Centraal, HouVast, Systeemgerichte Gezinscoaching). Naar aanleiding van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek naar de interventie 10 voor Toekomst is ook deze interventie toegevoegd.</p> <p>Resultaten van het onderzoek naar werkzame elementen van interventies voor gezinnen met meervoudige en complexe problemen zijn nog niet opgenomen in de richtlijn, omdat deze pas na het aflopen van de herziening beschikbaar zijn. Het programma Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming bekijkt t.z.t. samen met de auteurs van de richtlijn hoe deze resultaten in de richtlijn kunnen worden verwerkt.</p>
<p>Aanpassen term Goed genoeg ouderschap; aandacht voor psychische problemen en lichte verstandelijke beperking bij ouders</p>	<p>H5 van de richtlijn is compleet herschreven. De term 'goed genoeg ouderschap' is gewijzigd in 'goed genoeg opvoederschap'. Het theoretisch kader is opgehangen aan het Best Interest of the Child model (BIC-model; zie paragraaf 5.2). De behoeftenpiramide van Maslow is toegevoegd omdat vanuit de praktijk veel behoefte is aan handvatten om de hulp te prioriteren.. Om de relatie tussen het BIC-model en de piramide van Maslow te laten zien is een figuur toegevoegd. De informatie over veiligheid is in dit hoofdstuk naar voren gebracht en er wordt benadrukt dat de acute veiligheid van het kind prioriteit heeft. Hierbij verwijzen we naar het nieuwe Afwegingskader bij de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (zie paragraaf 5.3). Psychische problematiek (waaronder psychotrauma) en licht verstandelijke beperking van de ouders komen aan bod in een nieuwe paragraaf over factoren die goed genoeg opvoederschap kunnen beïnvloeden (paragraaf 5.4).</p>

Feedback	Hoe aangepast?
Aandacht voor sociaal netwerk	In H6 is extra informatie toegevoegd rondom het mobiliseren van het sociale netwerk, het sociale netwerk bij ouders met LVB, en de oorzaken van en oplossingen voor vraagverlegenheid (paragraaf 6.3.2).
Integraal werken prominenter neerzetten	Er is meer aandacht voor integraal werken door dit onderwerp een eigen paragraaf te geven en naar voren te halen in het hoofdstuk. Daarnaast worden voordelen van een integrale aanpak uitgelicht (zie paragraaf 6.2).
Aandacht voor schuldenproblematiek	Armoede/schulden zijn prominenter in de tekst naar voren gebracht door in H5 de invloed op het bieden van goed genoeg opvoederschap uiteen te zetten (paragraaf 5.4). Daarnaast leert het BIC-model dat er een inkomen nodig is om adequate verzorging aan het kind te kunnen bieden (paragraaf 5.2).
Aandacht voor individuele begeleiding kind	Aan de richtlijn is een alinea toegevoegd met onderzoeksresultaten die laten zien dat individuele begeleiding voor het kind waardevol kan zijn als aanvulling op intensieve pedagogische thuishulp (paragraaf 7.3.2).

Naast deze punten zijn onderstaande aanpassingen gedaan:

- De tekst in H4 over het meten van resultaten is aangepast naar aanleiding van de ontwikkelingen rondom outcome en het harmoniseren van outcome-indicatoren. Om het verschil in focus tussen paragraaf 4.3 en 4.4 te benoemen is aan de paragraaftitels het niveau toegevoegd waarop geëvalueerd wordt (resp. op gezinsniveau en op groepsniveau).
- De structuur van H6 is aangepast om de verschillende aspecten van effectief casemanagement nog beter uit te lichten.
- De teksten over veiligheid zijn aangepast aan de verbeterde Meldcode en het bijbehorende Afwegingskader.
- Intensief Systeemgericht Casemanagement is toegevoegd als methode in de Jeugdbescherming, de Deltamethode is verwijderd.

Toegevoegde literatuur in de richtlijn

Addink, A., Lekkerkerker, L., Yperen, T. van, & Dam, C. van (2017). *Zelfredzaamheidschaal voor jeugdigen (ZRJ). Handleiding voor het meten van zelfredzaamheid van jeugdigen en ouders in de jeugdsector*. Nederlands Jeugdinstituut.

Arum, S. van, Verweij, S., & Veer, K. van der (2018). *Wat werkt bij integraal werken in de wijk. Cliënt en professional. In vertrouwen werken aan een oplossing*. Integraal Werken in de Wijk.

Assen, A. G. van, Knot-Dickscheit, J., Post, W. J., & Grietens, H. (2019). Kinder- en Jeugdcoaching: het belang van kindgerichte hulpverlening bij gezinnen met meervoudige en complexe problemen. In J. Knot-Dickscheit & E.J. Knorth (Red.), *Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. Theorie en praktijk* (pp. 453-467). Lemniscaat.

Bartelink, C., & Verheijden, E. (2015). *Wat werkt bij het versterken van het sociale netwerk van gezinnen?* Nederlands Jeugdinstituut.

Beer, Y. de (2016). *Kompas licht verstandelijke beperking. Definitie, aspecten en ondersteuning*. SWP.

Bolt, A. (2017). *Het Gezin Centraal. Handboek voor ambulante hulpverleners (9^e herziene druk)*. SWP.

Boon, N. M. van der, & van Bakel, H. (2017). Trauma's in de gehechtheidsrelaties. In *Modified Interaction Guidance (MIG): Interventie bij gedesorganiseerde gehechtheid en trauma* (pp. 59-67). Bohn Stafleu van Loghum.

Busschers, I., & Boendermaker, L. (2019). Systeemgericht werken bij gezinnen met meervoudige en complexe problemen: Intensief Systeemgericht Casemanagement. In J. Knot-Dickscheit, & E. J. Knorth, *Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. Theorie en praktijk* (pp. 136-153). Lemniscaat.

Cardol, G. (2012). *Eerst denken en dan doen. Over het versterken van de eigen kracht van gezinnen en het beter benutten van het sociale netwerk*. Zuyd Onderzoek.

Dekovic, M., & Bodden, D. (2019). Gezinnen met meervoudige en complexe problemen: kenmerken en verschillende typen. In J. Knot-Dickscheit, & E.J. Knorth (Red.), *Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. Theorie en Praktijk* (pp. 52-74). Lemniscaat.

Douma, J., De Jong, A., Looij, J., & Stremmelaar, B. (2017). *Handreiking begeleiden van ouders met een licht verstandelijke beperking en multiproblematiek*. Landelijk Kenniscentrum LVB.

Ee, E. van (2011). Getraumatiseerde ouders en de relatie met hun kinderen in historisch en cultureel perspectief. *Psychologie & Gezondheid*, 39(3), 163-168.

Esmeijer, N., Steege, M. van der, Philipsen, M., & Schoppink, I. (2019). *Toolkit hulpverlening aan multiprobleemgezinnen. Signaleren van stagnerende hulp en interveniëren bij multiprobleemgezinnen*. Praktikon.

Goderie, M., Steketee, M., & Plemper, E. (2005). *Kinderen van ouders met een verstandelijke beperking. Pilotstudie preventie voor de Raad voor de Kinderbescherming*. Verwey-Jonker Instituut.

Goossens, F.X., & Zanden, R. van der (2012). *Factsheet KOPP/KVO. Kinderen van ouders met psychische problemen. Kinderen van verslaafde ouders*. Trimbos-instituut.

Hermanns, J., Sondeijker, F., & Put, C. van der (2016). *De California Family Risk Assessment Nederlandse versie (CFRA-NL). Handleiding*. H&S Consult.

Jeugdbescherming Regio Amsterdam (z.d.-a). *Wat zijn de resultaten?*
<https://www.jeugdbescherming.nl/index.php/professionals/wat-zijn-de-resultaten/>, geraadpleegd op 29 maart 2019.

Jeugdbescherming Regio Amsterdam (z.d.-b). *Onze werkwijze*.
<https://www.jeugdbescherming.nl/index.php/professionals/onze-werkwijze/>, geraadpleegd op 29 maart 2019.

- Kalthoff, H. (2018). *Opgroeien en opvoeden in armoede*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Kalverboer, M. E., & Zijlstra, A. E. (2006). *Het belang van het kind in het Nederlands recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. SWP Publishers.
- Kruiswijk, W., Veer, M. van der, Brink, C., Calis, W., Maat, J. van de, & Redeker, I. (2014). *Aan de slag met netwerken. De 44 bekendste methoden verzameld*. Movisie / Vilans.
- Lange, M. de, Matthys, W., Veld, D. de, Foolen, N., Addink, A., Menting, A., & Bastiaanssen, I. (2018). *Richtlijn Ernstige gedragsproblemen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.
- Lauriks, S., Buster, M., Wit, M. de, Weerd, S. van de, Kamann, T., Boom, W. van den, & Fassaert, T. (2017). *Zelfredzaamheid-Matrix 2017. Handleiding*. GGD Amsterdam.
- Leeuwen, K. van, Vermulst, A., Kroes, G., Meyer, R. de, & Veerman, J. W. (2018). *Handleiding VSOG. Verkorte schaal voor Ouderlijk Gedrag*. Praktikon.
- Leger des Heils (z.d.). *10 voor Toekomst. Intensieve gezinsondersteuning op 10 aandachtsgebieden*. https://www.legerdesheils.nl/midden-nederland/10-voor-toekomst-10vt_geraadpleegd_op_4_april_2019.
- Lever, M. (2015). *Handboek versie 3.0. HouVast, stut en steun voor gezinnen van ouders met een LVB*. Expertisecentrum William Schrikker.
- Lever, M. (z.d.). *Veiligheidsplan*. Expertisecentrum William Schrikker.
- Maas, J. van der (2010). *Diagnostiek van ouderfunctioneren. Een functioneel-contextueel perspectief*. Proefschrift. Vrije Universiteit.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Meppeider, M., Hodes, M. W., Kef, S., & Schuengel, C. (2014). Expecting change: Mindset of staff supporting parents with mild intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 35(12), 3260-3268.
- Ploeg, C., & Wanders-Mulder, F. (2019). Kind IN Gezond Systeem (KINGS): een trauma-georiënteerde behandeling voor gezinnen met meervoudige en complexe problemen. In J. Knot-Dickscheit, & E. J. Knorth (red.), *Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. Theorie en praktijk* (pp. 439-452). Lemniscaat.
- Put, van der, C., Assink, M., & Stams, G. J. (2015). *Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ): Eindrapport*. Afdeling Forensische Orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Romijn, G., Graaf, I. de, & Jonge, M. de (2010). *Kwetsbare kinderen. Literatuurstudie over verhoogde risicogroepen onder kinderen van ouders met psychische of verslavingsproblemen*. Trimbos-instituut.

Rots-de Vries, C., Kroesbergen, I., & Theunis, Y. (2016). *Outreachend werken in de Jeugdgezondheidszorg. Handleiding voor de interventie 'Bemoezing in de JGZ'*. GGD West-Brabant.

Steege, M. van der (2019). *Systeemgerichte Gezinscoaching. Handleiding voor gezinscoaches*. Amerpoort.

Steketee, M., Jansma, A., & Gilsing, R. (2015). *Wat werkt bij multiprobleemgezinnen? Ervaringen uit Rotterdam*. Verwey-Jonker Instituut.

Steketee, M., & Pels, T. (2019). Gezinnen met meervoudige en complexe problemen met een migratieachtergrond: Typering en aanpak. In J. Knot-Dickscheit, & E. J. Knorth (Red.), *Gezinnen met meervoudige en complexe problemen. Theorie en praktijk* (pp. 118-134). Lemniscaat.

Tausendfreund, T. (2015). *Coaching families with multiple problems: Care activities and outcomes of the flexible family support programme Ten for the Future* (Proefschrift).
[https://www.rug.nl/research/portal/publications/pub\(95367b06-7aa3-42dc-b3f6-24f559d1e749\).html](https://www.rug.nl/research/portal/publications/pub(95367b06-7aa3-42dc-b3f6-24f559d1e749).html).

Tausendfreund, T., Knot-Dickscheit, J., Post, W. J., Knorth, E. J., & Grietens, H. (2014). Outcomes of a coaching program for families with multiple problems in the Netherlands: A prospective study. *Children and Youth Services Review*, 46, 203-212.

Tierolf, B., Lünemann, K., & Steketee, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Verwey-Jonker Instituut.

Toezicht Sociaal Domein/Samenwerkend Toezicht Jeugd (2017). *Het wijkteam en kwetsbare gezinnen*. Toezicht Sociaal Domein/Samenwerkend Toezicht Jeugd.

Valk, I., van der, Berg, G., van den, Veldt, M. C. van der, Anthonijsz, & Spruijt, E. (2019). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

Veerman, J. W., Kroes, G., Meyer, R. Dd, Janssen, J., Nguyen, L., & Vermulst, A. (2016). *Handleiding VGFO. Vragenlijst Gezinsfunctioneren voor Ouders*. Praktikon.

Verheul, R., & Jong, A. de (2016). *Als je het ons vraagt. De Kinderombudsman op kinderrechtentour*. De Kinderombudsman.

Vermulst, A., Kroes, G., Meyer, R. de, Nguyen, L., & Veerman, J.W. (2015). *Handleiding OBVL*. Praktikon.

Vink, R., Wolff, M. de, Broerse, A., & Kamphuis, M. (2017). *Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

VNG, Nji, Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie, branche- of beroepsorganisaties Jeugdzorg Nederland, GGZ Nederland, VGN, MOgroep, NIP en Actiz (2016). *Harmonisatie outcome in jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg, jeugdbescherming en jeugdreclassering*. https://www.vng.nl/files/vng/201601_harmonisatie_outcome_jeugd.pdf, geraadpleegd op 23 april 2019.

VNG, Nji, VWS, & VenJ (2017). *Factsheet: Het familiegroepsplan*. https://www.vng.nl/files/vng/201607_factsheet_familiegroepsplan_vng_nji_vws_venj2_0.pdf, juli, geraadpleegd op 18 oktober 2018.

Vogelvang, B., Montfoort, A. van, Leeuw, A. de, Beukering, R., & Vries, L. de (2017). *SAVE-Begeleiding. Herstel van veiligheid en ontwikkeling in het vrijwillige kader. Handleiding voor medewerkers SAVE*. Van Montfoort/Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland/Samen Veilig Midden-Nederland.

Wiersma, M., & Kooi, C. van der (2017). *Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen in armoede*. De Kinderombudsman.

Wildt-Liesveld, R. de, & Regeer, B. (2018). *Hoe Intensief Systeemgericht Casemanagement bijdraagt aan het verbeteren van de veiligheidssituatie van kinderen. Een analyse van de aanpak geïnspireerd op Realistische Evaluatie*. Pro Juventute/Vrije Universiteit.

Zanden, R. van der, Meeuwissen, J., Havinga, P., Meije, D., Konijn, C., Beentjes, M., Besselink, R., Celi, P., Dijk-van Hartkamp, J. van, Doesum, K. van, Meerendonk, M. van den, Tesselaar, S., & Hosman, C. (2017). *Richtlijn kinderen van Ouders met Psychische Problemen (KOPP) voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

Zanden, R. A. van der, Speetjens, P. A., Arntz, K. S., & Onrust, S. A. (2010). Online group course for parents with mental illness: Development and pilot study. *Journal of Medical Internet Research*, 12(5), e50, 1-13.

Zijlstra, A. E., Kalverboer, M. E., Post, W. J., Knorth E. J., & Brummelaar, M. D. C. ten (2012). The quality of the childrearing environment of refugee or asylum-seeking children and the best interest of the child: Reliability and validity of the BIC-Q. *Behavioral Science and The Law*, 30(6), 841-855.

Zoon, M., Rooijen, K. van, & Berg-le Clercq, T. (2020). *Wat werkt in de hulp aan gezinnen met meervoudige en complexe problemen?* Nederlands Jeugdinstituut